

ТОШКЕНТ ХАКИКАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ КОМИТЕТИ ВА ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1928 ЙИЛ 11 ДЕКАБРДАН № 38 (9534) • 1989 йил 23 февраль • пайшанба • Баҳоси 3 тийин.

ЯНГИЛАНИШ ЖАРАЁНИНИ ФАОЛРОҚ ОЛГА СИЛЖИТАЙЛИК

М. С. Горбачевнинг Украинада бўлиши

Львов шаҳридаги «Электрон» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси ишчилари билан суҳбат пайти. ТАСС телефотоси.

Львов, 21 февраль. (ТАСС). Украина бўйлаб сафар қилаётган КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси М. С. Горбачев бутун республиканинг йirik индустриал ва маданият маркази Львов шаҳрига келди.

Аэропортининг ўзидаёқ Михаил Сергеевичнинг шаҳар меҳнаткашлари билан дастлабки учрашуви бўлди. М. С. Горбачев йигилталарга муносабат қилиб бундай деди:

Давримиз гоёт масъулиятли давр. Эҳтимом энг қийин даврдир. Бутун мамлакат ишлаб чиқаришнинг барча соҳалари ҳужалик юртининг янги усулларига ўтмоқда, сивсий ислохот кенг жаҳада амалга оширилмоқда, сайловолди кампанияси давом этмоқда, қисқаси, биз айтиш мумкин, кенг йўлга чиқиб олдим.

Аммо қайта куриш — қийин иш, ҳамма нарса осон кўчмайди. Биз ҳаммаиш муайян тугумш тарзга, муайян иш усули ва маромига кўниб қолганмиз. Бундай услуб йиллар, ўн йиллар

давомида қарор топди. Эндилдида эса биз турмушнинг ҳам, ишларни ташкил этишнинг ҳам янги формаларига ўтишга қарор қилдик. Вазифа осон эмас. Бу вазифани бажариш учун ўз онгимизда чинкам революция қилишимиз керак. Бу энг муҳимидир.

Биз ҳали ҳамма нарсанинг улдасидан чиққанмиз, деб бўлмайди, баъзи жойларда уланишлар, маҳрумликлар бўлмоқда. Лекин шунга қарамай, қайта куриш иши олға томон силжимоқда. Ишчилар синфи бизга ишонч билдирибгина қолмай, шу билан бирга қайта куриш оғирлигини ўз зиммасига олди.

Ишчилар синфи қўллаб-қувватлаётгани бизга куч ва ишонч бағишлямоқда. Агар қандайдир ишда жамиятнинг маддидини ҳис этмасанг, у ишни бошлямаслик керак, бу қалтис иш бўлади. Ишчилар синфи бизни қўллаб-қувватлямоқда, ўз фикрини айтмоқда, зарур бўлиб қолганда хатоларимизни тўзатмоқда. Яқинда Москвада ишчилар билан бўлиб ўт-

ган учрашувда кўпгина тўғри, амалий мулоҳазалар айтилди. Биз уларни ҳисобга оламиз, чунки бизнинг ишчилар синфи тўғрисида, меҳнаткашлар ҳақида кўпроқ гапхўрлик қилишдан бошқа мансадаимиз йўл.

Овоз: Михаил Сергеевич, сизга бахт-саодат, сихат-саломатлик энг эзу-тиланлар тилаймиз! Қайта куришни олға томон силжитаверинг, биз эса ҳар биримиз ўз меҳнатимиз билан сизга ёрдам берамиз!

М. С. Горбачев: Раҳмат, мен бунга ишонаман.

Михаил Сергеевич ишчилар билан суҳбатда уй-жой курилиши, шаҳарни озин-оқат билан таъминлаш масалалари, ишлаб чиқариш коллективларининг иш шартони билан қизиқди.

Шаҳарнинг янги уй-жой кварталлари аэропорт томон олиб борди. Люблин кўчасининг янги курилиш районида қўрилди. Ишчилар заводини ошонча, полклинника, магазин, сартаршонча, саунга борлиги тўғрисида мамнунят билан гапирдилар. — Сизлар зарур ва яхши

лари кўзга ташланеди. Область марказининг 60 мингдан ортиқ коммунисти Львовни қайта куришининг қўдратли истеҳкомига айлантириб, авлодлар меҳнати билан тўлганган ҳужалик ва маънавий потенциалдан янада самарали фойдаланишни ўзларининг асосий вазифалари, деб билмоқда. М. С. Горбачевнинг область раҳбарлари, меҳнат коллективларининг вакиллари билан бўлиб ўтган учрашувда ана шу вазифа қандай ҳал этилаётгани тўғрисида принципал фикрлашиб олинди.

«Электрон» ишлаб чиқариш бирлашмасининг ишчилари, инженерлари М. С. Горбачевни ҳалқ олдига кўра, нон-уз ва гуллар билан кўтиб олдилар. М. С. Горбачев корхона билан танишув чоғида меҳнаткашлар билан бўлиб ўтган суҳбатларда меҳнат шартони, социал-маънавий хизматини ташкил этилиши билан қизиқди. Ишчилар заводини ошонча, полклинника, магазин, сартаршонча, саунга борлиги тўғрисида мамнунят билан гапирдилар. — Сизлар зарур ва яхши

Бугун—Совет

Армияси ва Ҳарбий-Денгиз Флоти кунни

СОЦИАЛИЗМ ПОСБОНЛИГИДА

— Пётр Георгиевич, Ватанимиз тарихига бизнинг муносабатимиз айниқса қунайган ҳозирги кунда Совет Қуролини Қуларнинг манбаларига муфассалроқ тўхталиб ўтиш зарурати бор. Янги типдаги мунтазам армия қандай барпо этилган?

— Бу масалалар Қизил Армия тарихи тўғрисидаги адабиётимизда ёритилмаган деб бўлмайди. Аммо шу нарса ҳам ҳақиқатки, совет ҳарбий курилишининг бошлангич босқичи анчагина узок вақт мобайнида муайян бир силли схема асосида баён этиб келинди, деса бўлади. Масалан, Октябрьдан анча илгарий мунтазам армия тузиш зарурлиги В. И. Ленинга, партига раъшан бўлган эди, деб уқтириб келинди. Ленин 1918 йилининг 15 (28) январда мунтазам армиянинг тузиш тўғрисидаги декретни имзолади. 23 февралда эса ишчи-деҳқон Қизил Армиясига оммавий равишда ёзилли бошланди ва унинг дастлабки полклари герман қўшинлари билан биринчи жангларга кирди.

Реал турмушда ҳаммаси анча мураккаброқ бўлган. Гапни тарихи программасида доимий армия ўрнига халқни асосига курулантириш зарур, деб уқтирилганлигидан бошляимиз. Кўпгина социал-демократлар умуман халқни асосига курулантириш формаси милиция армияси бўлиши керак, деб ҳисоблашган эди. Партия Октябрь революциясига шундай қарашлар билан келди.

Бирок, ёш Совет ҳокимияти ички ва ташқи контрреволюциянинг яхши уюшган ҳарбий кучи билан дўш қилганидан унга қарши курашда милиция армиясининг ўзи мутлақо етарли эмаслиги раъшан бўлиб қолди. Мунтазам революцион Қуролини Қуларнинг ташкил қилиш тўғрисидаги масалани хайтинг ўзи кун тартибига қўйди. Бу хусусда узок вақт каттиқ тортишувлар, изланишлар давом этди.

Ленин янги социалистик типдаги ҳарбий ташкилотни тузиш йўлларини излашга ва бу борадаги бутун кўп томонлама фаолиятга беловисита бошчлик қилди. Ҳал қилувчи даражада унинг ҳоҳиши туфайли бизда шундай Қуролини Қулар пайдо бўлдики, улар революцияни ҳимоят қилиб, Совет ҳокимиятини сақлаб қолдилар.

Буни таъкидлаш ана шунинг учун ҳам муҳимки, Лениннинг мунтазам армия тузиш концепцияси кўпгина қаршиликларга учраган эди. Ҳарбий мутахассислар тева-рағиди шиддатли бахсларнинг эслаб ўтишини ўзи кифоя. 1918 йил марти ойининг бошларида ҳарбий ишлар халқ комиссарлиги коллециясининг бутун состави Бош олий қўмондон Н. В. Крыленко бошчилигида Олий Ҳарбий Кенгаш тузилишига ва эски армиянинг собиқ генералларини ҳарбий курилишга жалб этишга қарши чиқди. И. В. Сталин ҳам ҳарбий мутахассислардан фойдаланишга актив қарши чиққанлиги мълум. Тўғри, қарантининг VIII съезида Марказий Комитетнинг йўлини қўллаб-қувватлади, аммо кейинчалик барибир ҳарбий мутахассислардан фойдаланишга қарши бўлиб қолверди. Афтидан, Совет ҳокимиятига ҳалол хизмат қилиб келган мутахассисларнинг сафлари репрессиялар даврида жуда сиёриллашиб қолганлиги тасодифий бўлмас керак.

Шундай қилиб, агар тарихий ҳақиқатга амал қилинадиган бўлса, Қизил Армиянинг ташкилотини ва граждандар урушида у қозонган ғалабаларининг илҳомчиси В. И. Ленин раҳбарлигидаги Коммунистик партия эди, ишчи ва деҳқонларнинг ўзлари эса уларнинг чинкам ижодкорлари бўлишганди. Советлар мамлакатининг Қуролини Қулар интервентлар ҳамда ок гвардиячиларнинг яхши курулланган, таъминланган ва ўқитилган қўшинлари батамом тор-мор қилиниб, ўз олдларига қўйилган вазифини шараф билан адо этдилар.

— Граждандар уруши билан Улуу Ватан уруши ўртасидаги даврда Қуролини Қуларнинг қандай ривожланди?

— Мамлакат тинч курилишга ўтганда ҳарбий хизматчилар оммавий равишда армиядан бўшатилиб, қўшинлар бошқарув органлари ташкилий жиҳатдан изчил қайта курилди. Партия Марказий Комитети раҳбарлигида ўтказилган ҳарбий ислохот Қуролини Қуларни янада мустаҳкамлаш учун

СССР мудофаа министрининг биринчи ўринбосари, армия генерали П. Г. ЛУШЕВ ТАСС мухбирининг саволларига жавоб беради.

— Катта аҳамиятга эга бўлди. Армияни аралаш тузишга ўтилганлиги ислохотнинг энг муҳим масаласи бўлди. 30-йилларда социалистик курилиш муваффақиятлари асосида Армия ва Флотнинг жанговар қудрати тобора кучайди. У ташкил этишнинг кадрлар системасига яна қайтди. Моддий-техника базасининг ўсганлиги Қуролини Қуларнинг техник жиҳатдан таъминланишини анча ошириш имконини берди. Илгари мавжуд бўлган Балтика ва Қора денгиз флотларидан ташқари Тинч океан флоти билан Шимолий флот тузилди. Умумий ҳарбий мавжурат тўғрисидаги янги қону ҳарбий хизматдаги синфий меҳлашларни Бекор қилди ва хизматини ўташининг янги тартибини белгиллади.

Аммо худди шу даврда СССР Қуролини Қуларни Сталиннинг асосиз репрессияларидан қаттиқ эътиб қўрди. Репрессиялар аввало Армия ва Флотнинг раҳбар составига дахл қилди. Жами 44 минг командир ва сивсий ходим, шу жумладан энг тажрибали саркардалар репрессия қилинганлигини эслаб ўтиш кифоя. Бу командирлар корпусининг яримдан кўпрогини ташкил этди. Улуу Ватан урушининг дастлабки даврида ана шу репрессиялар бизнинг муваффақият-сизиликларимизга қанчалик ҳалокатли таъсир қилганини айтишга ҳоҳат бўлмас керак...

— Шундай бўлса-да, биз ғалаба қозондик... Иккинчи жаҳон урушининг ҳарбий-сивсий аяқлари ва сабоқлари яхши мълум.

— Дарҳақиқат, Совет Иттифоқи ўз ғалабаси билан Европа халқларини нацистлар қўлигадан ҳалос этишга, жаҳон цивилизациясини гитлеризм жаҳолтидан қутқариб қолшга халқилуви хисса қўшди. Фашизм устидан қозонилган ғалаба халқларнинг тинчлик, демократия йўлидаги куриш учун янги имкониятлар очди. Шу туфайли жаҳон социалистик системаси юзга келди, капиталистик мамлакатларда ишчилар ҳаракатини янада ривожлантириш, коммунистик, ишчи партияларни ўстириш ва мустаҳкамлаш учун қулай имкониятлар яратилди. Фашистлар Германияси билан милитаристик Япониянинг тор-мор этилиши миллий-озодлик ҳаракатининг қудратли даражада юксалишига, мустамакка системасининг емирилишига ҳам кўмаклашди. Улуу Ватан урушидаги ғалаба социалистик тузумнинг капиталистик тузумдан устунлигини бутун дунёга намойиш қилди.

— Сиз ҳозир армия сафинда турган ишчиларни қисқача таърифлаб беролмайсанми?

— Агар совет жаңгичисини бугунги қиёфасини қириб кўрсатишга уриниб кўриладиган бўлса, аввало сивсий составнинг деярли 100 проценти олий, ўрта ва тўлиқ сиз ўрта маълумотга эга. Офицерларнинг салкам ярми инженер ва техниклардир. Бирлешмалар командирларининг ҳаммаси, I ва 2-ранг кема командирлари, сивсий органлар бошликларининг ҳаммаси, полк командирларининг 90 процентида қўдратли, полк бўлиндидаги сивсий ходимларнинг бешдан тўрт қисми олий маълумотлидир. Совет жаңгичарининг кўп қатта кўччилари коммунистлар ва комсомоллар.

Қуролини Қулар ёш авлодларни тарбиялаш умумий системасида катта роль ўйнамоқда. Жуда кўп миллионлаб қишлар Совет Армияси ва Флот—мана шу ўзига хос «эркаклар университетидан» ўтишган. Қуролини Қулар одамларни Ватан хизматига профессионал даражада тайёрлайди.

Солдат ва офицерларнинг шу кунлардаги қаҳрамонлиги, медрлиги, фидоқорлиги келганда бундай мисоллар жуда кўп. Масалан, солдат ва офицерларнинг кўпчилиги Чернобыль АЭСидаги авария оқибатларини, Арзамас, Свердловск темир йўлларидаги портлашларнинг оқибатларини тўзатиш чоғида алоҳида ўрнат қўрсатдилар. Арманистондаги, шунингдек Тожикистондаги фожиалик таълиқлар чоғида биринчи навбатдаги кўтқарув ишларининг, улар оқибатларини тўзатишнинг

асосий оғирлигини ўз зиммасига олган совет жаңгичлари гоёт катта хисса қўшдилар. Бир неча ўнлаб совет жаңгичлари Афғонистонда интернационал бурчин намунали бажариллиги, бунда медрлик ва қаҳрамонлик кўрсатганлиги учун Совет Иттифоқи Қаҳрамони юксак унвонига сазовор бўлдилар.

— Аммо, ҳар қалай сўнгги вақтда матбуотда Қуролини Қуларнинг тўғрисида анчагина таъкидлий мақолалар чиқди. Одамлар, айниқса, устасга хилоф муносабатлардан жуда таҳликага тушмоқдалар. Армия ва Флотда ана шу салбий ҳодисаларни бартараф этиш учун ишлар қилинмоқда, умуман, Қуролини Қуларда қайта куриш қандай ўтмоқда?

— Қайта куриш барча ҳарбий хизматчиларни оёққа турғизди, қайта куриш уларни ҳам социал жиҳатдан, ҳам хизмат юзасидан хотиржамликдан уйғотди. Аммо қайта куриш суратлари, унинг натижалари кўтилгандек эмас. Бу аввало, Армия ва Флотда интизомни мустаҳкамлаш муаммоларига таълиқлидир, КПСС Марказий Комитетининг интизомнинг аҳолига ўтиқир, муросасиз баҳо берилди.

Мен салкам ярим асрдан бери армияда хизмат қилмоқдалан ва шунин айтишми керакики, бундан 20 йил муқаддам Армия ва Флотда устасга хилоф ўзаро муносабатлар умуман йўқ эди. Бундай муносабатлар пайдо бўлишининг сабаблари бир неча, шунингдан тан олимш керакики, бундай муносабатларнинг пайдо бўлишида офицер состави, ҳарбий раҳбарларнинг ҳам айби бор. Ҳозир олдимидада устасга хилоф ўзаро муносабатларни батамом йўқотиш вазифини турибди. Бу вазифа ҳал этилади. Сўнгги даврдагина бу соҳада ниҳоятда катта чоралар курилди. Натижада ҳуқуқ бузилишлари сонин тенг ярмига қисқарди.

Интизом билан боллик вазифини соғломлаштириш жараёни тобора кенгайиб бормоқда. Армия ва Флотдаги бутун-бутун бирлешмалар, анчагина қишлар ва кема-ларда «қарилар удуми тугатимизи Билан» йўқотилди. Айни вақтда шунин тан олимш керакики, ҳозирча ҳарбий интизомнинг қатъий яшилшга муваффақ бўлмадик. Шу муносабат билан таъкидлашми керакики, «қарилар удумига қарши, инкилибозлик, ҳарбий хизматдан бўйин товлашга қарши биз ҳаммаиш, яъни армия, мактаб, ҳунар-техника билим юрти, олий ўқув юрти, корхоналар бир ақадан бош чиқариб куришимиз керак.

Оммавий эҳборот воситалари, Совет Қуролини Қуларни турмуши ва фаолиятига бу қадар қизиқайганлигини тўзатиб турибмиз, агар сиз эътибор берган бўлсангиз, биз кўп ҳолларда матбуотнинг фикрига қўшилмоқдамиз. Жамоатчилик Қуролини Қулар фаолиятдан кўпроқ воқиф бўлмоқдалар.

Сўнгги ҳужжатга — Варшава Шартномасига аъзо бўлган давлатлар мудофаа министрлари комитетининг «Европада ва унга туташ ақторияларда Варшава Шартномаси ва Шимолий Атлантика иттифоқи ташкилотлари Қуролини Қуларни ва курулганларни сонин исбатли тўғрисидаги баёнотига эътибор бергандингиз. Ана шу баёнотнинг матбуотда эълон қилиниши қайта куриш, ошқораликнинг кенгайиши ва янгича фикрлашнинг далолати эмасми, ахир! Фарб кузатувларини тақдир этиб, мақдлар ўтказилгангани!

Бутун масъулиятни зиммасига олиб шунин айтишми мумкинки, Қуролини Қуларнинг 500 минг қишга қисқартириш тўғрисида М. С. Горбачев Бирлашган Миллатлар Ташкилотда 1988 йилнинг 7 декабрь кунин эълон қилган қарор жуда тўғри қарордир, бу қарор сивсий жиҳатдан ҳам, ҳарбий жиҳатдан ҳам асослангандир. Сўнгги йилларда таркиб топан янги шартнома Совет Иттифоқининг мудофааси ишончли тарзда таъминланмоқда. Мамлакатимизнинг, социалистик ҳамадустлик мамлакатларининг халқро майдондаги ҳаркатида эса шундан ишончли тарзда далолат бериб турибдики, сивсий усуллар билан ҳарбий ҳаф ва таҳдидин пасейтириш мумкин. Биз бундан бун ҳам ана шу йўлда сабр-бардош ва кўч билан ишляёверамиз.

Биз, ҳарбий қишлар мамлакатимизнинг мудофаа қобилияти ҳозирги кун талаблари даражасида бўлишини ўз бурчимиз деб ҳисобляимиз.

РЕДАКЦИЯГА КЕЛГАН ХАТЛАРДАН

ҒАЛАБА районидagi қариндошларимизнинг янги сотиб олган «Стенка» мебель комплектини йиғишга вақда бергандик. Амалий ишга келганда эса қийнаиб қолдим. Негани, бир катта челақ тўла ҳил турдаги бурма мях, ошпақмош, тутқич ва бошқа майда-чуйда эҳтиёт қисмларни рисоладагидек қилиб ўрнатиб бериш осон эмас экан. Бунинг устига мана шу «рисола»нинг ўзи, яъни йиғиш учун қўлланма китобчаси ҳам йўқ эди.

Бўстонлик районидagi Қоронқўл қишлоғидagi танишларим мана шу мебелини китобчасиз йиғишга роса бир ҳафта овра буғаландиларини айтишганини эслаб, бу иш менга ҳам осон бўлмаслигини тушундим. Мебель магазинига югуриб бориб, қандай қилиб йиғиш лозимлигини кўриб келмоқчи бўлдим. Афсуски Солдатское шаҳарчасидаги магазинда кўр-

ҚўЛЛАНМА КЕРАК ЭКАН

газма учун йиғиб қўйилган мебель намунаси йўқ эди.

Ҳафсалам пир бўлиб ортимга қайтарганимда, йўл-йўлакка қўлланма зарур эканлигини ўйлаб кетдим. У бўлса мебелини йиғиш ва ўрнатиш алабта осон кўчар эди. Шундай қимматбаҳо уй жиҳозини тайёрлаётган мебель корхоналари раҳбарлари шунин ҳисобга олишса айни мудола бўларди. Унинг ичинининг ҳам биз харидорлар тўлашга розимиз. То-кайтганча мебель йиғувчиларни қидириб юрамиз? Қачонгача уларга хизмат ҳақи тўлаимиз. Индамасдан эвлик сўмгача пуллимизни олишари. Қўлланма бўлса мебелини харид қилганларнинг ўзлари уни йиғверадилар. Шундай қилинса бирова сарғаймасан ҳам, пулинг ҳам ёнинга қолади.

Ф. ХИСМАТУЛЛИН, Ғазалкент шаҳри.

НАҲОТ ИЛОЖИ БЎЛМАСА

Қариндош-уруғлардан ҳа-бар олиб келиш мақсадида кундуз соат 12 да кўчага чиқдим. Бу пайтда транспортлар унчалик тидилич бўлмайди, деб ўйладим. Ўрда бекатида 8-трамвайни кута бошладим. Кун совуқ. Бир жойда тураверсанг со-вуқ суяк-суянгидан ўтиб кетди. Роппа-роса 40 ми-

бўлмасмикан?» деб писан-да қилишди.

Пойтахтнинг Октябрь мас-синига қатнайдиған 8-трам-вай ҳаминша шундай аҳвол-да. 20 мингдан ортиқ аҳо-лиси бўлган бу массивга қў-шимча транспорт қатнови-ни йўлга қўйишга бўлмас-микан? Тошкент трамвай-троллейбус депосидаги му-тасадди ўртоқлар бунга қандай қарайдилар?

А. НАВИХУЖАЕВ, пенсиявер.

БУГУН—СОВЕТ АРМИЯСИ ВА ҲАРБИЙ-ДЕНГИЗ ФЛОТИ КУНИ

ҚОРА ХАТ КЕЛГАН ЭДИ...

Саримсоқов жанговар вазири олдди. Бизнинг сув ости кеманининг кетига тушган ёр катерларини йўқ қилиш керак эди. Дushman катери натта теалик ва кучли маневр билан ҳаракат қиларди. Ҳамид Саримсоқов билан Леонид Акулин самолётларида ҳавога кўтарилдилар. Осмонни тўлдирган қора булутлар туфайли катер кўринмасди. Экипаж аъзолари машинани жуда пастилати учирдилар ва душман катерини топди, уни портлаштига муваффақ бўлдилар.

Уша даврда марказий газеталарда эълон қилинган мақолаларнинг бири «Ўзбек халқининг фарзанди» деб аталган ва шундай сўзлар билан тугалланганди: «Лейтенант Ҳамид Саримсоқов Ватанимиз бахти ва эрки учун шундай жанг қилди». Ҳ. Саримсоқов ўзининг жанговар дўстлари билан биргаликда душманнинг катта заводи, янги нефть бааси, саккизта порт ишооти, йирик транспорт узеллари, юк автомобиллари, ўндан ортқи самолётларини яқсон қилди.

Поликлиниканинг унча катта бўлмаган спорт зали ашигини тасодифан очганида, ҳамкасбамизнинг ҳамширага қараб қопток отаётганини кўриб қолдим. У кишининг тақлифи билан ичкарига кирдим. Чоқ соат давом этган спорт машғулоты тамом бўлгач, орамизда суҳбат бошланди кетди. Инфарктдан кейин аича ётиб қолгани, ҳаракатсиз ўзини бироз ёмон ҳис қилаётганини айтди. «Ҳаракатларингиз ўн саккиз ёшли йигитиникидан қолшимайди-ку», деган ҳазилга куйиб, «у пайтларимда тектарлаб ер қопиб ташлардим», деб кўйди. «Хали бун келиш йўқ, ахир мен «ўлиб» тирилганман-ку...»

1944 йилнинг оғир дамида лейтенант Ҳамид Саримсоқовнинг ота-онаси фронтдан қора хат олишди. Унда: «Сизнинг ўғлингиз лейтенант Саримсоқов Ҳамид социалистик Ватан учун курашда ўз қасамидега содиқ қолган ҳолда, қаҳрамонлик ва жасурилик намуналарини кўрсатиб, жанговар бурчини адо этаётганда денгизда ҳалок бўлди. 21.08.44 й. 26860 бўлим командири Ценирих» дейилганди. Аммо...

Урушда шунақаси ҳам бўлади

душманнинг бир машинасини денгиз сувига гарқ қилди. Аммо самолёт бошқарувчиси, Ҳамид ақанинг севилими жанговар дўсти Маширов ҳалок бўлди. Машинанинг чап томондаги мотори ишдан чиқди, ўқ зарбидан ёна бошлагани самолёт бошқарувга бўйсунмай, денгиз томон шўнғиди. Бир амаллаб сув сатҳига чиқиб олган Ҳ. Саримсоқов бир ўринли реани қайиқчани аўр-базур пуфлаб иширдан ва унга чиқиб олди. Шу ҳолда икки сутка денгизда қалиб юрган жангчи хушидан кетди.

Денгизда юрган катер уни қутқариб, Болгарияга олиб келди. У ерда сўроқлар, бир муноса қийноқлардан кейин Ватанига қайтарилди. Жангчи шаънига қўйилган ноҳақ айбон, нима учун чет элда бўлиб қолганига ҳаққидиги сўраб-суриштириллар, ишончсизлик Ҳамид ақанинг иродасини бука олмади. Анча текширишлардан сўнггина ўз полкита қайтган Ҳамид Саримсоқов урушин тамом қилиб, ота-онаси, ёр-биродар ва қариндошлари билан эсон-омон дийдор кўришди.

— Бу суратда ягона ўзбек — Нормат Мухамедов, — деди Алексей Комиссаров, — 1918 йилда Теймрийўл районидаги ёшлар қатори комсомолга қабул қилинган.

84 баҳорини қаршилаётган Комиссаров тетик ва бардам оҳангда гапирарди. Комсомол, меҳнат, уруш ва партия ветерани Алексей Комиссаров ўзбек ишчилари ҳақида меҳр билан ҳикоя қиларкан, кўпроқ шу Нормат Мухамедовга тўхталиб ўтишни мени қизиқтирди қолди.

— Ушларик чоғларимда маҳалламиздан шайхем қадм ташлаб ўтувчи бир эил командирга ҳавас билан қарардим. Келишган, барваста ва кийини ўзига жуда ярашган бу командир Нормат Мухамедов эди. У биринчи, ҳа шахринидаги биринчи ўзбек қизил командирлариден эди.

Комиссаров жўшиб гапида давом этди: — Ҳаёт унга адолат қилмади. Одамлар ҳам оқибатли бўлишмади унга. Аммо мен доим уни ҳикоя қилганмен. Ҳозирда ҳам уни кўларга кўтариб мактайвераман. Агар хоҳласангиз, сизни унинг олдига обораман.

— У ҳаётки! — ажабланиб сўрадим. Нормат Мухамедов Мичурин кўчасидаги 2-уйда истиқомат қилар экан. 88 баҳорини қаршилаётган Нормат ота бизни табассум ила қарши олди. Комиссаров билан жуда куюқ сўрашди.

Чорпахилдан келган, кўзлари мулойим, шу билан бирга синовчан боқувчи бу отахонда ҳарбий кишига хос бардамлик ва катъият асос этди. Нормат отанинг саволларга аниқ ва раван жавоблари ҳам кишида ана шу фикрни мустаҳкамлайди.

— Эсимни танганимдан бери шу кўча ва шу уйда яшайман, — дейдилар отахон куюқ оҳанда, — ошанини ошиб, вешини яшаб юргангизга шукур. Қенчадан-қанча тенгдошларим, бирга ўсиб бирга ишлаган дўстларим энди йўқ, бу оламда.

Нормат ота чуқур хўрсиниб қўйлар ва менга аста умр киссаларидан сеҳирадан сўнг у беш устакхоналарда ишлаш бошладим. Асбобсозлик ҳеҳида. Революция бешиги бўлимиш бу устакхоналарда акам инқилобчилар қаторига қўшилдилар. Отанинг қардоши Зокир Зиямухамедов бинокор ишчи, 1917 йилдан фирқа аъзоси эди. Абдусамед акам 1918 йилдан большевиклар фирқасига қабул қилинганлар. Қўлга қурол олиб Советлар

ларини оча бошладилар. — Отам Ниёз Ризамухамедов адолатли ва меҳнат одами эдилар. 1917 йилда октябрь инқилобиде қатнашганлариде 47 ўшде эдилар, мен бўлсам ўшанде 16 ўшде бўлиб, Тошкент темирйўл беш устакхоналарида ишчи шогирди эдим.

Айтганча, оз-моа ўқиганман. Домла Абдулла Авлоний шу Миробод маҳалласида очган мактабларида сабоқ олдим. Бир вақт уруш бошланиб, кейин оқ подшо ҳокимияти учун жанг қилдилар. 1919 йил январиде Осипов фитнасини Бостриқиде устакхона ишчилари отрядиде бўлдилар.

Гражданлар уруши тугатганде кейин эса шу Тошкент темирйўл беш устакхоналарида яна ишлаш бошладилар. 30-йилларда акам Қашқадарь область ижрония комитети раиси лавозимига кўтарилдилар. 1937 йил ноябрь ойиде эса кўплар қатори шайхса сизиниш даврининг қурбони бўлдилар.

Турмада ноҳақ қамалганлар ҳақида Сталинга хат ёздилар. Хатни Москвага, партия Марказий Комитетига етказдим. Ана шунинг учун мени ҳам таъқибга олишди ва партиядан ўчиришди. Бу ҳақда кейин...

Устакхонада дастёр бўлиб ишлайётган кезларимде Октябрь ёрқули кўзголини воқеаларига гувоҳ бўлдим. Ҳа, устакхона чиндан ҳам ишчилар қалъаси эди. Отам ва акам кўзголинчилар сафиде жанг қилишди. Кейин отам Ашхобод фронтиде темирйўл полкида хизмат қилдилар. Ана шу темирйўл соҳисиде узоқ йиллар бевунос хизматлари учун 1930 йилда Меҳнат Қаҳрамони унвонига сазовор бўлдилар. Уларга шайхсий пенсия тайинланди. Узбекистон Компартияси Марказий Комитети секретари Ақмал Иқомов ердан берди. У отамни 25 йилдан бери билшчи ва хизматига гувоҳ бўлганини айтгани эдимде.

Энди ўзим ҳаққимда. Темирйўлда ишловчи ёшлар қатори 1918 йилда комсомол сафига қабул қилиндим.

Абдулла Алиев деган ўртиним билан 1919 йилда музика командасига аъзидим. Кейин эса Тошкентдаги командирлар таъйилар курсиде ўқидим. Микромил Миршаропова ҳам шу курсда таълим оларди.

Биз, курсантларни 1920 йил сентябрда Бухорога юборишди. Жангларда қатнашганга улгурмадик. Когон станицисига келганимизда кўнжа Бухоро эгаллангани, халқ революциясини галаба қилгани ва амирнинг қотганини эшитдим. Бухорога борганимизда бизни дарвозалар олдидаги заставаларга таслимлашди. Бухоро энди халқ қўлига ўтган, лекин теварак-атрофиде амир сарбозлари ва босмачилар изғиб юришарди.

Тошкентга ноябрь ойида қайтиб ўқиниш давом эттирдик. Саккиз ойлик курсни тугатганимдан сўнг менге аъвод командирини унвонини беришди.

Абдулла Алиев билан мени ўқиниш давом эттиришга юборишди. Абдулла Москвада, «Выстрел» курсларида, мен эса Киевда 2 йиллик пивде қўшин билим юртида таълим оларди.

лим олдик. Икки йил ўқидим. 1923 йили Тошкентга аъвод командирини вазифасига йўланма олдим. Бухороде 1 алоҳиде ўқчи батальониде хизмат қила бошладим. Уша вақтда Бухорода заъият ноҳия эди. Файзулла Хўжев ҳарбий нозир ва ҳукумат раислигиндан ташқари корпус кўмондони вазифасини ҳам бажарарди. У билан кўп учрашиб, унинг сўхбётларида бўлганман. Файзулла аке ўзбеклардан ҳарбий мута-

хассислар, командирлар кўрлаб етишиб чиқшини жуда-жуда истар ва шунини орузу қилардилар.

Мен Зарафшондаги қурул-ла аке билан бирга ўтирганим эсимде. Самарқанддаги II қурултойда ҳам делегат сифатиде қатнашган эдим. Йўлдош Охунбоев, округ кўмондони Файзулла Хўжевлар даврасида бўлганим худди кеңагдек эдимде. Улар ақойиб кишилар эди.

Мен ўзбек йигитларни Қизил Армия сафларидеги хизматга жалб этиш бўйича Қашқадарь ҳарбий комиссариятиде инструктор сифатиде ишлаган йилларда Файзулла Хўжев, Ақмал Иқомов, Йўлдош Охунбоев ўтирларини сира унутмадим. Ҳа, лашкарига эга халқ енгилмас дейишгани рости.

Уша 20-, 30-йилларда ҳарбий хизматга иштиб ўзбек йигитларида зўр эди. Ахир, подшо ҳукумати атайлаб бизларни ҳарбий ишдан четлатиб келгани сир эмас. Ушман ҳарбий либос аёвулик, зўравонлик тикмолу сифатиде халқимиз онгига сингиб кетгани ҳам ҳақиқат.

Бу онгини қайта қуриш, қизил аскар формасига ҳурмет ва муҳаббат туйғусини уйғотиш узоқ, давомли иш қилганми. Ишқилиб улар биз қўрғаним, биз кеңчиргани қуришмасин.

Қизил командир Нормат Мухамедов бурдан кейфиятда бугунги кун ишлари ҳақида сўзлай бошлайди.

— Сизларга ҳавасим келди, ўғлим. Ақойиб замонда яшапсиз, ҳаммаси кўнжигизда. Шайхем ва дедил қадм ташлайверинг. Келажак сизларники. Уни қандай бўлиши ўзларингизга боғлиқ. Қани энди, бўлишми қайтса!

— 1918—1919 йилларда комсомолга қабул қилинган темирйўл ишчи ёшлари, Сўнгги қатордаги оқирги Нормат Мухамедов, 1933 йил; Урта Осиё темирйўли қосидаги беш командирлар курси тингланишидан кейин Нормат Мухамедов, 1935 йил; Юқоридеги икки сурат 1923 ва 1989 йилларда олинган.

С. УМБЕТОВ, фоторепродукциялари.

ортида тарих, жонли тарих, ўша ҳозир қизгин мунозара ва бахсларга сабаб 20-, 30-йиллар намояни.

— Мен доим умид билан, эртанги кунга ишонч билан яшардим. Адолат бўлиши ҳам экинҳор синимаслигини билардим. 1958 йили акам Абдусамед Ниёзов оқланди. Мени ҳам партияде 1921 йилдан аъзоллигини тиклашди. Иттифоқ миқёсидеги пенсия тайинлашди. Афсуски ҳаммага ҳам бундай аруғ кунни кўриш, топталган адолат, ҳақиқат тантанасини кўриш насиб қилмади.

Нормат ота шундай дея набираси ва келинга назар ташларди. Унда поёнсиз меҳр товланарди.

— Мана, набирам, келини хизматинида. Қайси тенгдошим шундай навра-чеварали бўлиш шу кунларни курапти, деб ўйлаб шукур қилганман. Ишқилиб улар биз қўрғаним, биз кеңчиргани қуришмасин.

Қизил командир Нормат Мухамедов бурдан кейфиятда бугунги кун ишлари ҳақида сўзлай бошлайди.

— Сизларга ҳавасим келди, ўғлим. Ақойиб замонда яшапсиз, ҳаммаси кўнжигизда. Шайхем ва дедил қадм ташлайверинг. Келажак сизларники. Уни қандай бўлиши ўзларингизга боғлиқ. Қани энди, бўлишми қайтса!

— 1918—1919 йилларда комсомолга қабул қилинган темирйўл ишчи ёшлари, Сўнгги қатордаги оқирги Нормат Мухамедов, 1933 йил; Урта Осиё темирйўли қосидаги беш командирлар курси тингланишидан кейин Нормат Мухамедов, 1935 йил; Юқоридеги икки сурат 1923 ва 1989 йилларда олинган.

С. УМБЕТОВ, фоторепродукциялари.

ҚИЗИЛ КОМАНДИР МУҲАМЕДОВ

ортида тарих, жонли тарих, ўша ҳозир қизгин мунозара ва бахсларга сабаб 20-, 30-йиллар намояни.

— Мен доим умид билан, эртанги кунга ишонч билан яшардим. Адолат бўлиши ҳам экинҳор синимаслигини билардим. 1958 йили акам Абдусамед Ниёзов оқланди. Мени ҳам партияде 1921 йилдан аъзоллигини тиклашди. Иттифоқ миқёсидеги пенсия тайинлашди. Афсуски ҳаммага ҳам бундай аруғ кунни кўриш, топталган адолат, ҳақиқат тантанасини кўриш насиб қилмади.

Нормат ота шундай дея набираси ва келинга назар ташларди. Унда поёнсиз меҳр товланарди.

— Мана, набирам, келини хизматинида. Қайси тенгдошим шундай навра-чеварали бўлиш шу кунларни курапти, деб ўйлаб шукур қилганман. Ишқилиб улар биз қўрғаним, биз кеңчиргани қуришмасин.

Қизил командир Нормат Мухамедов бурдан кейфиятда бугунги кун ишлари ҳақида сўзлай бошлайди.

— Сизларга ҳавасим келди, ўғлим. Ақойиб замонда яшапсиз, ҳаммаси кўнжигизда. Шайхем ва дедил қадм ташлайверинг. Келажак сизларники. Уни қандай бўлиши ўзларингизга боғлиқ. Қани энди, бўлишми қайтса!

— 1918—1919 йилларда комсомолга қабул қилинган темирйўл ишчи ёшлари, Сўнгги қатордаги оқирги Нормат Мухамедов, 1933 йил; Урта Осиё темирйўли қосидаги беш командирлар курси тингланишидан кейин Нормат Мухамедов, 1935 йил; Юқоридеги икки сурат 1923 ва 1989 йилларда олинган.

ҚАҲРАМОНЛАР НОМИ ҶУМЎАДИ

Ўн кишига ёдгорлик

Халқимизда «Қаҳрамон одам — эли учун бир олам», деган ақойиб нақл бор. Галаба райони меҳнат-кашлари қардош Афғонистоннинг оловли тупроқларида ўз интернационал бурчаларини ўтайтиб мардларча ҳалок бўлган ўн нафар жигарғушалари билан ҳақди равишда фахрланишди.

Янгида район комсомол комитети ҳавда интернационалчи жангчилар кенаш аъзолари район меҳнат-кашлари, барча қосмом-ёшларга ана шу қаҳрамон халқотларни хотира-сини абадийлаштириш учун мурожаат қилишди. Район комсомол комитети қонда 70012 номерли сўхт очилди. Ёдгорлик ўрнатини учун маблағ тўлаш ишлари бошлаб юборилди.

Бу хайрли ишга райондаги Калинин номили совхоз, Димитров номили колхоздаги «Центр» ёшлар кооперативини ёшлар номили колхозлари ва ўндан ортқи мактабларнинг талабалари биринчилардан бўлиб ҳисса қўшилди. Қисқа фурсат ичиде тўланган маблағ 2 минг сўмдан ошиб кетди.

С. МУСТАФОВЕВ.

ЎЗБЕКИСТОНЛИК СТАРШИНА

«1943 йил. Қримни озод этиш учун жанг борарди. Бир неча соат давом этган қонли тўқнашувдан сўнг 5—6 соатда омон қолдик. Ҳолдан тоғтамиз. Топалик томон юриб, тоқ ости йўлига кириб кетаётган 3 немига кўзимиз тушди. Улар ордин киришга биров чўчидик. «Эҳтимол ер ости йўли миналаштирилганда, яхшии биз юқоридан бориб, уларни «кутиб оламиз», деди командир А. Варфоломеев. Мен командирдан руҳсат сўраб, душманни янзга тушдим. Немислар ер ости йўлининг на-риги томонидан чиқиб, бизнинг солдатларимизни ўққа туттиш мақсадиде кўл пуле-метларини тўғрилаб туришарди. Шундан мен эҳтиёткорлик билан ердан тош олиб, улар томонга иритдим. Топани граната деб ўйлашди, шекилли, саросимага тушиб қолди. Пайтдан фойдаланиб, уларни ўққа тутдим. Шерикларим ҳам юқоридан этиб келишди. Шу тариқа душманни енгдик. Командиримиз А. Варфоломеев менга миннатдорчилик билдирди. «Сени муқофотла тавсия етманам», деди. Ана шу жанглардан сўнг «Қизил Юлдуз» ордени ҳамда «Жасорати учун» медалига сазовор бўлдим».

Раҳим ака Ражабов ҳаётида бундай воқеалар кўп бўлган. Бугунги кунда улар ўтмиш хотирасига айланди.

1923 йил Чимкентнинг Авлибота қишлоғиде туғилган Раҳим отасидан жуда эрта етим қолди ва онаси билан Тошкентга кўчиб келди. Бўстон опанинг қўлида хунари йўқ эди. У мактабга фарош бўлиб ишга кирди. Оладиган машинанинг таяини йўқ. Бир амаллаб ўзини қорини тўйдирса, ўзи оч қоларди.

Она-ночорликдан ўғлини бошлар уйига топширишга мажбур бўлди. 13 ёшга тўлгунга қадар бошлар уйида тарбияланган Раҳим энди ишлаб, онасига ердан бериш мақсадиде «Ўзбекфильм» киностудиясига борди. Шу ердан майда-чуйда юмушларни бажариб юрди. Кейинроқ режиссёр Наби Ганиев уни ўз фильмлариға оммавий, эпизодик ролларга тақлиф эта бошладди.

1942 йил Р. Ражабов фронтда чиқарилди. Қизил Байроқли Лисчанск дивизионининг 1005-полкида рота автоматчиси бўлиб, Фарбий Украина, Белоруссия шаҳар ва қишлоқларини озод қилишда олдинги сафларда жанг қилди. Жасур жангчи Р. Ражабов душманни қуриб чиқариб, Латвия, Литва томон юришди. Қўллаб жанг-

— Эсимни танганимдан бери шу кўча ва шу уйда яшайман, — дейдилар отахон куюқ оҳанда, — ошанини ошиб, вешини яшаб юргангизга шукур. Қенчадан-қанча тенгдошларим, бирга ўсиб бирга ишлаган дўстларим энди йўқ, бу оламда.

Нормат ота чуқур хўрсиниб қўйлар ва менга аста умр киссаларидан сеҳирадан сўнг у беш устакхоналарда ишлаш бошладим. Асбобсозлик ҳеҳида. Революция бешиги бўлимиш бу устакхоналарда акам инқилобчилар қаторига қўшилдилар. Отанинг қардоши Зокир Зиямухамедов бинокор ишчи, 1917 йилдан фирқа аъзоси эди. Абдусамед акам 1918 йилдан большевиклар фирқасига қабул қилинганлар. Қўлга қурол олиб Советлар

ларда мардик, жасорат кўрсатган ўзбекистонлик старшина 1945 йил фронтдан тўғри японлар билан бўлаётган жангга отланди...

Фронтларда чиниққан жангчи 1946 йили кўш галаба билан Тошкентга қайтган, яна киностудияга ишга келди. Бу ерда у режиссёр Комил Ерматовнинг «Насриддин Бухорода» фильмида маддоҳ образини яратди. «Хирург» фильмида кичик эпизода суратга тушди.

Кейинчалик Октябрь, Кубишев, Ленин район ички ишлар бўлимида, 1975 йилдан бошлаб эса Урта Осиё темир йўл бошқармасида ишлаш бошладди.

Олти фарзанднинг отаси Р. Ражабов ҳозир қарилк гаштини сурмоқда. У С. Раҳимов район ҳамда шаҳар ветеранлар кенгашининг аъзоси. Урта Осиё темир йўл бошқармасида ўтказиладиган барча тадбирларда иштирок этади. Тез-тез мактаб ўқувчилари ҳузурида бўлади. Ёшлардан ўз маслаҳатларини аямайди. Янгида у С. Раҳимов райондаги 111-мактаб ўқувчилари билан учрашиб, ўз жанговар ҳаётидан лавҳалар сўзлаб берди.

Р. УСМОНОВА.

«Прометей» клуби излайди

Ўзбекистон тарих ва маданият ёдгорликларини сақлаш жамияти област кенгашининг «Прометей» кидирув клуби Улуу Ватан урушин йилларида ҳалок бўлган юрдошларни ҳаққиде топилган маълумотларни эълон қилишни давом эттирди.

Шу йил 25 январь кунин «Тошкент ҳақиқати» газетасида босилган набатдаги материалда юрдошларининг қабрлари ҳақида ҳикоя қилиб, қаҳрамонларнинг оилалари бўлса, бизга албатта хабар берилларини сўраган эдик.

Кунга кеча, клубимизга Содик Солиҳович Усмонов деган киши келиб, мазкур газетасида эълон қилинган «рўйхатда» отасининг ҳам номи борлигини айтди.

Солиҳ Усмонов 1906 йилда туғилди, урушга Оржоникиде районидан кетган. Бугунги Тошкент райониға қарашли «Ўзбекистон ССР 50 йиллиги» колхозидеги Саноат участкасига яшаган. Оиладаги уч фарзанддан биттаси ҳаётдан бевақт кўз юмган, икити фарзанд Содик ва Азиза ҳамон омон.

Олдинга онала ота ҳақида ҳеч қандай маълумотта эга эмасди. Содик ака оначанига жойларга бориб сўриштириди кейин эса отаси ҳақида маълумот олди. Фақат отасининг қабри Александровка қишлоғида эмас, Шевченко хўторида эканлигини ёзишган эди.

Содик ака, албатта, отасининг қабрига борамагиз эга эмасди. Содик ака оначанига жойларга бориб сўриштириди кейин эса отаси ҳақида маълумот олди. Фақат отасининг қабри Александровка қишлоғида эмас, Шевченко хўторида эканлигини ёзишган эди.

Содик ака, албатта, отасининг қабрига борамагиз эга эмасди. Содик ака оначанига жойларга бориб сўриштириди кейин эса отаси ҳақида маълумот олди. Фақат отасининг қабри Александровка қишлоғида эмас, Шевченко хўторида эканлигини ёзишган эди.

Содик ака, албатта, отасининг қабрига борамагиз эга эмасди. Содик ака оначанига жойларга бориб сўриштириди кейин эса отаси ҳақида маълумот олди. Фақат отасининг қабри Александровка қишлоғида эмас, Шевченко хўторида эканлигини ёзишган эди.

Содик ака, албатта, отасининг қабрига борамагиз эга эмасди. Содик ака оначанига жойларга бориб сўриштириди кейин эса отаси ҳақида маълумот олди. Фақат отасининг қабри Александровка қишлоғида эмас, Шевченко хўторида эканлигини ёзишган эди.

Содик ака, албатта, отасининг қабрига борамагиз эга эмасди. Содик ака оначанига жойларга бориб сўриштириди кейин эса отаси ҳақида маълумот олди. Фақат отасининг қабри Александровка қишлоғида эмас, Шевченко хўторида эканлигини ёзишган эди.

Содик ака, албатта, отасининг қабрига борамагиз эга эмасди. Содик ака оначанига жойларга бориб сўриштириди кейин эса отаси ҳақида маълумот олди. Фақат отасининг қабри Александровка қишлоғида эмас, Шевченко хўторида эканлигини ёзишган эди.

Содик ака, албатта, отасининг қабрига борамагиз эга эмасди. Содик ака оначанига жойларга бориб сўриштириди кейин эса отаси ҳақида маълумот олди. Фақат отасининг қабри Александровка қишлоғида эмас, Шевченко хўторида эканлигини ёзишган эди.

Содик ака, албатта, отасининг қабрига борамагиз эга эмасди. Содик ака оначанига жойларга бориб сўриштириди кейин эса отаси ҳақида маълумот олди. Фақат отасининг қабри Александровка қишлоғида эмас, Шевченко хўторида эканлигини ёзишган эди.

Содик ака, албатта, отасининг қабрига борамагиз эга эмасди. Содик ака оначанига жойларга бориб сўриштириди кейин эса отаси ҳақида маълумот олди. Фақат отасининг қабри Александр

